

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԱՍԵԱՆ

ՄԿԻԶԲՆ ԵՒ ՊԱՏՃԱՌ- «ԲԱՐՁՐԱՅՈՒՅԵԱՅ»-Ն ՃԱՌԻ ԵՒ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հրաշագործողն* արարածոց Աստուած, որ ի սկզբանէ գոյացոյց զամենայն, յետոյ հոգացեալ վասն մարդոյն, որ ի պարկեր Իր արար, եւ Տէր եւ թագաւոր այլոց արարածոցն կացոյց ի դրախտին վայելչութեան: Իսկ յանկանել Նորա յարազուարճ կենացն, մահ թագաւորեաց ի մարդիկ, մինչ յերեւել երկրորդն Ադամա[յ] ի կերպարանս նախահարն, որով փրկեցաք ի մահուանէ:

Եւ լցան րիեզերք փառաք Նորա, եւ շնորհաւք ամենասուրբ Հոգոյն, որ հեղալ ի դասս առաքելոցն եւ նոքաւք յամենայն ազգս եւ թագաւորութիւնս, որ եւ ի ձեռն Գրիգորի Պարթևի, որ յետ Թադէոսի առաքելոյ մեծաւ նեղութեամբ լուսաւորեաց զՀայաստան աշխարհ եւ ի նմին հաւաքոյ հասարակութիւն անշարժ կացին մինչ ի ժամանակս մեծին Սահակայ եւ Մեսրոբայ⁹:

Եւ մինչեւ ցայն ժամանակ նշանագրաւք ասորոց եւ յունաց վարէին հայք, զի թելէր եւ ունէին գիր, այլ ոչ գոլով ի նոսա ծայնաւոր, յաղագս այնորիկ ոչ կարարէր բան, այլ խնցրեկելով իմն, անկարար մնացեալ լինէր: Իսկ ի ժամանակս Սահակա[յ] եւ Մեսրոբայ եւ Վռամշապիոյ թագաւորի Հայոց¹⁰, խնդիր արարեալ մեծաւ ջանի սրբոյն Սահակայ եւ Մեսրոբայ, գնացեալ Մեսրովք առ ասորիս եւ առ յունականսն, ոչ ինչ ազգրեցան:

Յայնժամ յԱստուած ապաւինեալ, աղաւթից պարապէին անդադար, մինչեւ ի Հոգոյն Սրբոյ, որպէս առաքելոցն հրով, նոյնպէս եւ աստ, իբր թաթ ձեռին երեւէր գրելով ի վերայ, եւ հասարակելով ի սրբին իբր ի ձեռն: Եւ այնչափ մեծագոյն էր պարգեւն, մինչ ոչ միայն հայոց, այլ եւ վրաց եւ աղուանից արար գիրս հասարակութիւնս: Բայց մարթ է գիրել ըստ կար[ի], թէ ուսրի՞ րուաւ այս շնորհ ազգի մարդկան, զի անշունչ մելանաւ իբր կենդանի բանակաւնաւ խաւսին: Յետ եկիցն Ադամա[յ] ի դրախտին վայելչութենէ, ասի թէ ունէին ամենայն ազգն, որ աճեաց ի Մեթայ, եւ ի րանէն Կայենի զմի գիր, ոմանք թէ զերբանցին: Եւ այլք՝ թէ զարաբացի գիրն: Իսկ յորժամ լեզուքն բաժանեցան յաշարարակին բակիլն, որով եւ բակեցաւ ի միմեանց միաբանութիւն ամենայն ազգաց, յետ ||282բ այնորիկ եւ առանձին ամենեցուն գիր րուաւ, կիսոց ազգաց լի եւ պարարտն, որպէս երբայնցին, եւ յոյն, եւ արաբն, որ կոչի պարսիկ, իսկ կիսոցն այնպէս իբրեւ զմերն, որ ոչ յաղաւոր էր, բան կարարուն: Իսկ ահա յետ առնոյն Սրբոյն Մեսրովբայ զաստուածաբար ձիրն, սկսան ժողովեալ մանկունս փափկաձայնս, երկարոգիս եւ քաջամիտս, հրամանաւ Թէոդոսի կայսեր, եւ Վռամշապիոյ թագաւորի Հայոց:

* Դավիթ Ամհաղթի «Ներքողեամ ի սուրբ խաչմ» ճառի «Պատճառ»-ից վերցված այս հատվածը տպագրվում է ըստ Մաշտոցի ամվան Մատենադարանի թիվ 1879 ձեռագրի, 281բ-284բ:

9 ՄՄ, N1879, Մեսր||282ա որայ:

10 Այսպէս յօրհանկին, հմմտ. նաև ստորև:

ուակալի սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ եւ վերադիպողի, զաստուածահրաման խնդիր իւարկապահանջ հոգեւորական հարկին, եկեղեցական գործնառութեան, զոր հրամանեցէր մննում կրթներութեանս գրով դրոշմել ի քարոյիսի մա||284ա րենագրութեան, զի կացցէ մնասցէ յարձանագրի անջնջելի յիշարակ ազգաց յազգ զկնի մեր եկելոցն, զոր ոչ այլ ազգ ինչ ինձ զմտաւ ածել, քան թէ իշխանականդ քո ըստ գերազանցութեան պարիւղ նկարել զհարկեցուցիչ եւ զանհնարին հրամանաց ծանրութիւնդ, յաղագս որոյ սարսափել սարսեմ եւ երկիւղ ոչ դուզնաքաւ բերեմ յիս»:

Եւ էր մեծն Դաւիթ փիլիսոփայ ազգաւ ի Նարբայ, ի Ներթեն գեղջէ, աշակերտ Մովսէսի քերդողի, ի ժամանակս Վահանայ որդոյ Մազնոսի, որդոյ Վարդանայ, եւ ի ժամանակս Յովհաննու Մանդակունոյ: Եւ սկիզբն առնէ, յասելն այսպէս. „Բարձրացուցէր զՏէր Աստուած մեր, Մարգարէն ձայնէ, երկրպագեցէր պատուանդանի սրբոյ ուրիշ նորա,,: Ասի յոմանց թէ վասն գերակաւարար իմաստութեանն կամեցաւ ինքնախաւսութեամբ դնել սկիզբն եւ ոչ ուսուրէր առնուլ վկայութիւն: Եւ մինչ զայս ած զմտաւ, արզելաւ իմաստութիւնն եւ ոչ կարաց խաւսել: Այլ ոչ է կարծել ի դէպ այս նմա, զի որպէս յայլ ամենայն կեանսն իւր խոնարհութեամբն էր պայծառ, առաւել այստ: Այլ այսպէս իմաստուր, զի որպէս Աստուածաբանն Գրիգոր ի մարգարէէն սկսանի ի Ծննդեան ճառին յասելն. „Ուրախ լիցին երկինք եւ ցնծասցէ երկիր,,: Նոյնպէս եւ սայ առնէ, յասելն՝ „Բարձրացուցէր զՏէր Աստուած մեր,,: ||284բ Ետես դարձեալ, զի Նոր Կրակարանքս հիմնացեալք են ի մարգարէից, զնոյն եւ սայ ախորժելով եղ: Եւ թէ որպէս նոցա հրամայեցաւ ի մարգարէէն բարձրացուցանել զՏէր Աստուած, մեզ զիա՛րդ այնպէս հրամայիցի նոցա երկրպագութեամբ[*բ] եւ պարարագաւք փառաւորել եւ պարտութիւնին պահպանութեամբ եւ յիշարակաւ երախտեացն:

Իսկ մեր փառաւորեմք, հավարովք եւ սրբութեամբ, խոնարհութեամբ, ողորմութեամբ եւ չարչարակցութեամբ փրկութեանն մերոյ կարարողի, ըստ այնմ, թէ „Փառաւոր արարէր զԱստուած ի մարմինս ձեր, եւ չարչարանացն կցորդութեամբ, փառացն հաղորդիցիք: Յաւելու զՏէրն եւ զԱստուածն անուն ի վերայ Քրիստոսի, զի Արարիչ եւ Խնամիչ է ընդ Նաւր, փրկական իշխանութեամբ փրկեաց զմեզ եւ րանջէ զթշնամին մեր: Մարգարէն ձայնէ ի հեռաստանէ, զոչնաց զայսոսիկ Դաւիթ այլովքն հանդերձ: